

Kultūrģeogrāfija

Kultūra, tās elementi.

Kultūru mēdz dēvēt par „visas
sabiedrības dzīves stilu”

<https://www.tavaklase.lv/video/masu-kultura-un-tradicionala-kultura-2/>

Kultūrģeogrāfija

- ir plaša nozare, kas pēta tautu paražas un tradīcijas, to izcelsmi, izzušanu un saikni ar pasauli. Šeit jūs aplūkosiet, kā globalizācija un migrācija ietekmē nāciju, tās kultūru, valodu un reliģiju.
- <https://www.youtube.com/watch?v=2lR7s1Y6Zig&t=454s>
- <https://www.youtube.com/user/GeographyNow>

Kultūras ģeogrāfija

Ģeogrāfijas atzars radās un nostiprinājās 20.gs.pirmajā pusē ASV, kur ģeogrāfi saskatīja dažādus ciemu, pilsētu un kultūrainavu tipus. Tie bija veidojušies, parcelotājiem no citiem kontinentiem un reģioniem apmetoties neapgūtās teritorijās un pārnesot savas kultūras elementus uz ASV. Tā veidojās tipiski spāņu, meksikāņu vai ukraiņu **kultūras reģioni**.

UNESCO

- UNESCO Pasaules mantojuma vietu saraksts paplašināts līdz 1121 vietai 167 pasaules valstīs.
- <https://whc.unesco.org/en/list/&order=year#alpha2019>.

Kultūra sevī ietver:

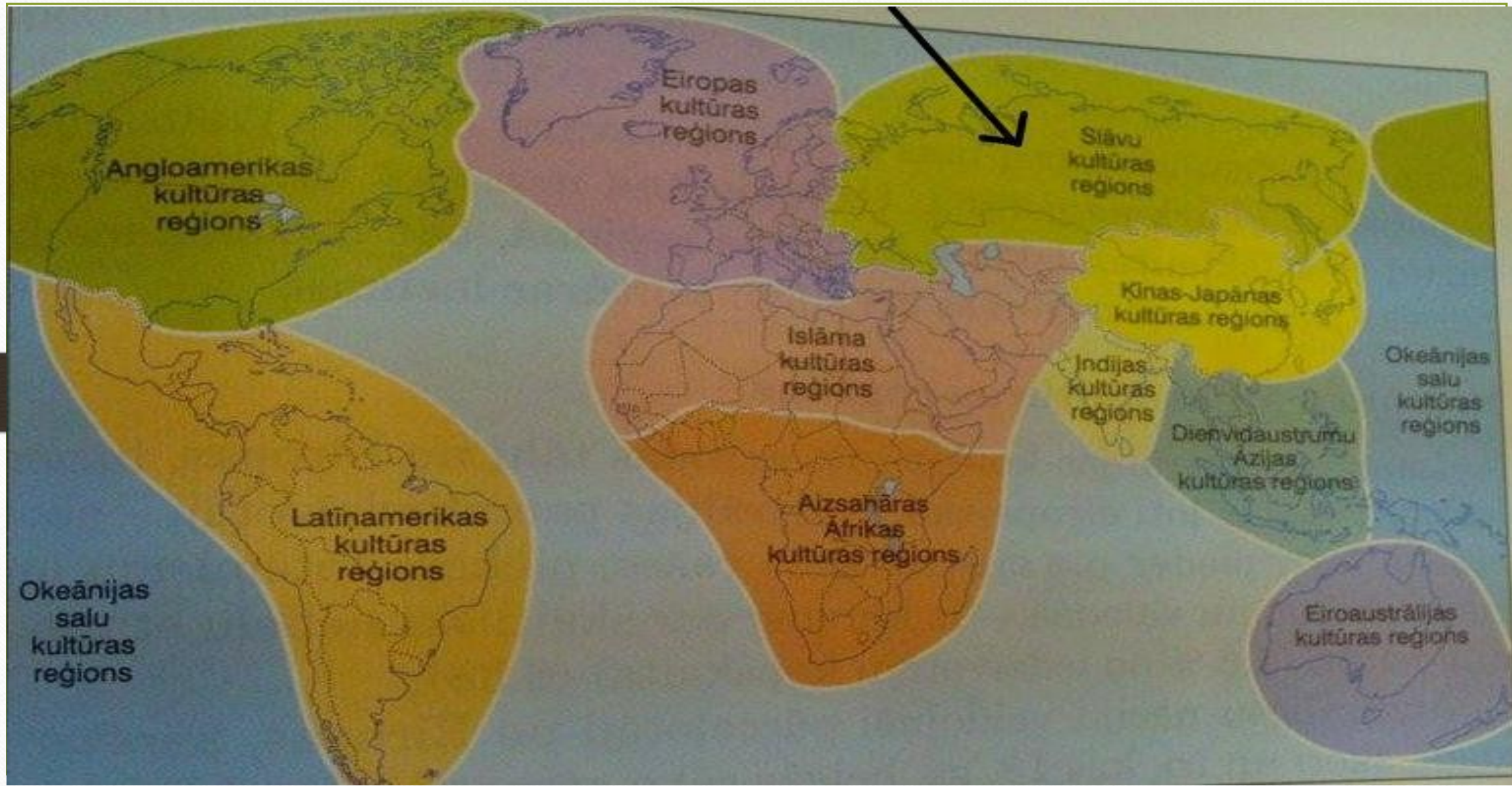

- uzvedības normas
- ģērbšanās normas
- valodu
- reliģiju
- rituālus
- likumus
- morāli
- uzskatu sistēmas

Starptautiskais skatījums

- Savus skatījumus uz ainavu kā universālu vērtību pauž arī:
- UNESCO Konvencija par Pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību (1975);
- Eiropas Ainavu konvencija (2000).
- https://www.arei.lv/sites/arei/files/files/articles/LandLat4Pol_D1_3_Ainavu_novertesanas_pieredze.pdf

Kultūras elementi

Nemateriālie jeb garīgās kultūras elementi

- Valoda
- Ticējumi
- Reliģiskie priekšstati
- Paražas
- Tehnoloģijas, paņēmieni
- Simboli
- Sociālie institūti (ģimene, izglītības un politiskā sistēma)

Materiālās kultūras elementi jeb artefakti

- Ēdieni un dzērieni
- Darbarīki
- Lauksaimniecības kultūra
- Mājoklis
- Transporta līdzekļi
- Apģērbs un apavi
- Lietišķās mākslas izstrādājumi

Kultūru veido nemateriālie un materiālie elementi. Par indivīda piederību noteiktai kultūrai liecina viņa valoda, ēšanas paradumi, žesti vai izturēšanās, bet par kādas kopienas kultūru – apdzīvotās vietas un ēkas, svētki un tradīcijas, piekoptie reliģiskie rituāli.

Andu reģionā jūras cūciņas(kavijas) kā mājdzīvnieku pārtikai audzēja jau senatnē. Arī mūsdienās to gaļu bieži izmanto uzturā.

Plakani jumti Spānijā, raksturīgi sausa klimata apgabaliem.

Slīpie velēnu jumti Norvēģijā labi pasargā ēkas no bagātīgajiem nokrišņiem un sala ziemā.

Kultūras komponenti

- vērtības
- normas
- institūcijas
- artefakti

Vērtības

- ietver kultūrvēsturiski veidojošos uzskatus par to, kas attiecīgajā sabiedrībā šķiet svarīgs
- tās vada pārējo kultūras daļu

Normas

- sevī ietver uzskatus par to kā cilvēkam jāuzvedas visdažādākajās situācijās
- katrai kultūrai ir savas metodes - sankcijas, kas funkcionē kā normu uzspiedējas
- sankcijas mainās atkarībā no normas svarīguma
- tās normas, kuras sabiedrība uzspiež ir likumi.

Artefakti

- lietas vai materiālās kultūras aspekti, kas atšķiras no kultūras vērtībām un normām

Kultūras sabiedrībā

- Lielās sabiedrībās veidojas **subkultūras** vai cilvēku grupas ar īpatnējām uzvedības un uzskatu sistēmām, kas tos atšķir no plaškultūras, kuras daļa viņi ir
- Subkultūra var būt specifiska tās pārstāvju **vecuma, rases, etniskuma, klases, dzimuma** un citu vienojošu pazīmju dēļ
- Kvalitātes, kas nosaka subkultūru, var būt **estētiskas, reliģiskas, profesionālas, seksuālas** vai arī minēto faktoru kombinētas

Aplūkojot imigrantu grupas un to kultūras, var nodalīt četras pamatpieejas:

- Monokulturālisms
- Sakņu kultūra (Serdes kultūra)
- Tīģelis
- Multikulturālisms

Monokulturālisms

- pastāv dažās Eiropas valstīs, kur kultūra ir ļoti cieši saistīta ar nacionālismu
- šo valdību politika ir asimilēt imigrantus, kaut gan nesenie pieaugumi migrācijā ir likuši daudzām Eiropas valstīm eksperimentēt ar multikultūrisma ieviešanu.

Sakņu kultūra (Serdes kultūra)

- ir modelis, ko Vācijā attīstīja Bassams Tibi (Bassam Tibi)
- tā pamatojas domā, ka minoritātēm var piederēt sava identitāte, taču tām vismaz ir jāatbalsta galvenās (serdes) kultūras, kuras biedri viņi ir, koncepcijas.

Tīģelis

- izskaidro tradicionālo uzskatu ASV, kur visas imigrantu kultūras ir sajauktas un asimilētas bez valstiskas iejaukšanās

Multikulturālisms

- izskaidro politiku, kurā imigrantiem un pārējiem sabiedrības pārstāvjiem ir jā saglabā sava kultūra, vienlaikus dažādām kultūrām sadzīvojot mierā vienas nācijas robežās

-
- To, kā viennāciju valstis izturas pret imigrantu kultūrām reti precīzi atspoguļo viena vai otra no iepriekšminētajām pieejām
  - Atšķirības pakāpe ir atkarīga no uzņemošās sabiedrības kultūras (t.i. svešādības), imigrantu skaita, uzņemošās sabiedrības iedzīvotāju attieksmes, valdības politikas, kas ir spēkā, un šīs politikas efektivitātes, padarot vispārināšanas efektu par ļoti sarežģītu.

Kultūras reģioni

- Daudzas reģionālās kultūras ietekmēja kontakts ar citām kultūrām, piemēram, kolonizācijas, tirdzniecības, migrācijas, masu mediju vai reliģijas iespaidā

Eiropa

- Eiropas kultūrai ir plaša ietekme arī ārpus Eiropas kontinenta tās koloniālā mantojuma dēļ
- Plašākā nozīmē to sauc par **rietumu kultūru**
- Šis jēdziens izplatīts angļu valodā un mazākā pakāpē arī citās Eiropas valodās
- Galvenās ietekmes ir kristietība, Senā Grieķija un Senā Roma.

Amerikas

- Amerikas kultūru būtiski ietekmēja cilvēki, kas apdzīvoja kontinentus pirms ieradās eiropieši, un eiropiešu emigrācija (it īpaši angļu, vāciešu, īru un holandiešu).

Okeānija

- Liela daļa Austrālijas kultūras ir atvasinātas no Eiropas un Amerikāņu izcelsmes

Uzskatu sistēmas

- Austrumu reliģijas un filozofijas
- Cilšu reliģijas
- "Amerikāņu sapnis
- Ābramiskās reliģijas

Reliģijas un citas uzskatu sistēmas bieži ir neatņemamas kultūras sastāvdaļas.

-
- Reliģija bieži sistematizē uzvedību, kā piemēram, 10 kristietības baušļos vai arī 5 budisma priekšrakstos
  - Dažreiz tā ir saistīta ar valdību, kā, piemēram, teokrātijas iekārtā
  - Tā ietekmē arī mākslu
  - Eirocentriskā paraža līdz noteiktai pakāpei sadala cilvēci rietumu un ne-rietumu kultūrās, kaut arī šādā uzskatā ir dažas kļūdas

Rietumu kultūra

- no Eiropas visspēcīgāk izplatījās uz Austrāliju, Kanādu un ASV
- To ietekmē senā Grieķija, senā Roma un kristiešu baznīca
- Rietumu kultūra tiecas būt vairāk individuālistiska salīdzinājumā ar ne-rietumu kultūrām
- Tā redz cilvēku, dievu un dabu, jeb visumu daudz atšķirīgāk nekā ne-rietumu kultūras
- Šo kultūru raksturo rakstpratība, ekonomiskā un tehnoloģiskā attīstība, kas tai nav ekskluzīvas pazīmes

Izmaiņas kultūrā

- Trīs ietekmes veidi veido izmaiņas un pretošanos vienlaikus:
- spēki, kas darbojas sabiedrībā
- kontakts starp sabiedrībām
- izmaiņas dabā

Masu kultūra

- Mūsdienās lielākā daļa Eiropas, Ziemeļamerikas un Āzijas pilsētu iedzīvotāju pieder pie **masu kultūras**
- Tās indivīdi ir tolerantāki, straujāk mainās tai raksturīgās iezīmes, saimniecībā dominē preču ražošana un tirgus ekonomika, tradicionālos izstrādājumus aizstāj rūpnieciski ražotie
- Sabiedrībā mazāka loma ir ģimenei un reliģijai, cilvēki ir mobilāki un mazāk atkarīgi no dabas vides
- Masu kultūru raksturo materiālās un nemateriālās kultūras elementi: daudzstāvu ēkas, internacionāli ēdieni un dzērieni, sporta un izklaides vietas, sociālās normas, mūzika, dejas

---

Masu kultūras elementi ātri mainās un izplatās. Tādējādi ir izskaidrojams, ka dažādos kontinentos iedzīvotāji ēd picas un burgerus, dzer kolu, klausās rokmūziku, skatās tās pašas filmas, spēlē golfu vai Monopolu, lai gan šie kultūras elementi tur nav radušies.

Masu kultūras straujās izplatības rezultātā dažādos kultūras reģionos veidojušas līdzīgas ainavas, piemēram, augstceltņu rajoni Ņujorkā, Singapūrā vai Tokijā. Tomēr arī tās elementi var kļūt par vietas simbolu - kā operas ēka Sidnejā vai viesnīca Dubaijā.

Etniskā kultūra

Ja nācija ir veidojusies ,dominējot vienam etnosam,tad tautas kultūra sakrīt ar **etnisko kultūru**,bet ,ja nācija ir veidojusies no vairākiem etnosiem,kuri saglabājuši savu kultūru,tad tautas un masu kultūrā izdalīsies rajoni,kuros labi izpaužas etniskā kultūra,piemēram,ķīniešu,indiešu rajoni ASV lielpilsētās.

Tautas un masu kultūra pastāv vienlaicīgi.Vieni un tie paši cilvēki pilsētās ikdienā pieder pie masu kultūras,bet brīvdienās var piekopt tradicionālo dzīvesveidu un iekļauties tradicionālajā tautas kultūrā.